

Pojęcia kluczowe: *środki masowego przekazu, postępowanie karne, zasada jawności, dziennikarz*

Marcin Sowała

Udział mediów w rozprawie w procesie karnym jako wyraz społecznej kontroli wymiaru sprawiedliwości

ABSTRAKT

Celem artykułu było zbadanie, jak wygląda ewolucja unormowań odnoszących się do udziału mediów w rozprawie (art. 357 k.p.k.). Media uznaje się za najlepszy środek w sprawowaniu przez naród kontroli wymiaru sprawiedliwości. Aby zrealizować ten cel, skonstruowano problem badawczy, który zawierał się w pytaniu, jak kształtuje się ewolucja uprawnień przedstawicieli mediów do udziału w rozprawie i w jakim kierunku zmierzają dokonywane w tym zakresie zmiany. Autor postawił hipotezę, że zmiany legislacyjne w zakresie uprawnień przedstawicieli mediów zmierzają w kierunku coraz to szerszej transparentności rozprawy. W celu zweryfikowania tej hipotezy autor posłużył się metodą historycznoprawną. Publikacja składa się z czterech części. W pierwszej omówiono zasadę jawności i poruszono kwestię udziału czynnika społecznego w wymiarze sprawiedliwości. Dalej wskazano negatywne aspekty udziału dziennikarzy w rozprawie. Kolejne dwie części stanowią dogłębną analizę art. 357 k.p.k. przed nowelizacją i po nowelizacji. Analiza tych zagadnień pozwoliła ustalić, że prawodawca zmierza w kierunku zwiększania dostępu przedstawicieli mediów do rejestrowania przebiegu rozprawy i poszerzania kontroli społecznej sądownictwa.

I. WPROWADZENIE

Rzetelność procesu karnego jest dogmatem przyjętym w nauce i praktyce postępowania karnego, który jest niezmienny bez względu na zmiany przeprowadzane na poziomie legislacyjnym oraz ewolucję instytucji procesowych, które są związane z przekształceniami w środowisku politycznym. Przytoczenie definicji rzetelnego procesu jest zadaniem niełatwym, gdyż odwołać się należy także do norm natury etycznej. Z całą stanowczością można jednak stwierdzić, że rzetelny proces karny to taki,

w którym respektowane są naczelnne zasady procesu¹. Jawność rozprawy oraz udział czynnika społecznego w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości jest bez wątpienia kwestią, bez której nie można mówić o rzetelności procesu. Prowadzenie rozprawy w sposób jawny dla społeczeństwa jest jednym z warunków *sine qua non* istnienia demokratycznego państwa prawnego. W historii Polski znane są przykłady okresów, kiedy to kontrola wymiaru sprawiedliwości sprawowana przez społeczeństwo była tak iluzoryczna, że trudno mówić o jakimkolwiek nadzorze społecznym. Słusznie dostrzegają przedstawiciele nauki procesu karnego, że formą sprawowania tego nadzoru jest także – a może właśnie przede wszystkim – udział mediów² w rozprawie w procesie karnym. To dzięki upublicznieniu przebiegu rozpraw osoby zainteresowane kondycją wymiaru sprawiedliwości mogą na bieżąco weryfikować stan prowadzonych spraw³.

Celem publikacji jest zbadanie nierozstrzygniętych do tej pory kwestii, jak kształtuje się w obecnym stanie prawnym możliwość uczestniczenia przez media w rozprawie karnej oraz jak przebiegała ewolucja unormowań odnoszących się do tego problemu. Należy bardzo wyraźnie zaznaczyć, że mimo iż zagadnienie to było już poruszane w nauce⁴, to w znacznej mierze zdezaktualizowało się. Wynika to z faktu, że w dniu 5.08.2016 r. weszła w życie nowelizacja⁵, która w bardzo szerokim zakresie zmieniała przepisy regulujące kwestię udziału przedstawicieli mediów w rozprawie⁶. Z tego względu konieczne wydaje się ponowne poruszenie tego problemu i przeprowadzenie jego dogłębnej analizy. Prawdą jest, że już po wejściu w życie nowelizacji niektórzy autorzy⁷ pochylili się nad tym zagadnieniem, jednak opracowania te były dość fragmentaryczne i nie przedstawiały problemu w sposób kompleksowy, a nadto autor niniejszej publikacji pragnie poruszyć także pewne kwestie do tej pory pomijane w rozważaniach przedstawicieli nauki. Zasadniczy problem badawczy stawiany w niniejszej publikacji zawiera się w pytaniu, jak kształtuje się ewolucja uprawnień przedstawicieli mediów do udziału w rozprawie w procesie karnym oraz w jakim kierunku zmierzają dokonywane w tym zakresie zmiany. Do tak skonstruowanego

1 C. Kulesza, A. Niegierewicz, I. Urbaniak-Mastalerz, *Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2017/39, s. 18–19.

2 Abstrahując od brzmienia art. 357 k.p.k., autor w ramach publikacji posługuje się zamiennie pojęciem „media” oraz „środku masowego przekazu”. Ponadto autor, pisząc o „udziale mediów w rozprawie”, oczywiście ma na myśli rejestrowanie przez nich w sposób audiowizualny przebiegu rozprawy. Sama obecność (udział) przedstawicieli środków masowego przekazu na rozprawie bez dokonywania przez nich jakichkolwiek czynności opiera się na takich samych zasadach, jak udział publiczności w rozprawie.

3 Stanowisko takie wyraźnie wyartykułowali: B. Wójcicka, *Jawność postępowania sądowego w polskim procesie karnym*, Łódź 1989, s. 9; K. Nowicki, *Jawność zewnętrzna postępowania sądowego (w:) Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012, s. 313.

4 Obszerne omówienie problemu przeprowadzone zostało chociażby przez R. Koper, *Jawność rozprawy głównej a ochrona prawa do prywatności w procesie karnym*, Warszawa 2010.

5 Ustawa z 10.06.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry oraz ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2016 r. poz. 1070).

6 Chodzi tutaj głównie o art. 357 k.p.k.

7 R. Koper, *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018/2.

problemu badawczego należy postawić hipotezę, że zmiany legislacyjne w zakresie uprawnień mediów do udziału w rozprawie zmierzają w kierunku coraz to szerszej jawności rozprawy, dzięki czemu przedstawiciele środków masowego przekazu dysponują wystarczającymi możliwościami, aby wypełniać stawiane przed nimi zadanie wykonywania funkcji informacyjnej. W celu zweryfikowania tej hipotezy niezbędne jest posłużenie się metodą badawczą historycznoprawną. Dzięki jej zastosowaniu możliwe będzie przeanalizowanie ewolucji regulacji odnoszących się do kwestii udziału mediów w rozprawie karnej oraz dokonanie oceny tego, jaki jest kierunek zmian legislacyjnych w tym przedmiocie. Naturalnie znaczącą rolę odegrać musi również metoda dogmatycznoprawna oraz metoda analizy piśmiennictwa i judykatury.

II. ZASADA JAWNOŚCI ROZPRAWY I UDZIAŁ CZYNNIKA SPOŁECZNEGO

Zasada jawności rozprawy stanowi jedną z podstawowych zasad, na jakich opierać się musi proces karny, by mógł posiadać on przymiot procesu rzetelnego⁸. Fundamenty rzetelnego procesu karnego we wszystkich sprawach karnych określa art. 6 EKPC⁹, zgodnie z którym każdy ma prawo do rzetelnego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości¹⁰. W doktrynie procesu karnego jawność dzieli się na jawność wewnętrzną oraz jawność zewnętrzną. Tę pierwszą definiować można jako dostępność procesu głównie dla stron oraz ich przedstawicieli jako podmiotów bezpośrednio zainteresowanych końcowym rozstrzygnięciem sprawy¹¹. Jawność wewnętrzna jest zatem po prostu stworzeniem takiego stanu, aby każdy podmiot zainteresowany rozstrzygnięciem miał niczym nieskrępowane prawo dostępu do swojej sprawy. Zdecydowanie czym innym jest natomiast jawność zewnętrzna, czyli udostępnienie

8 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2020, s. 324.

9 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 ze zm.).

10 C. Kulesza, *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021/3, s. 206.

11 R. Koper, *Zasada jawności a jawność wewnętrzna w procesie karnym*, „Studia Prawnicze” 2019/2, s. 130.

procesu społeczeństwu – publiczności obecnej na rozprawie, mediom oraz osobom czerpiącym informacje o procesie ze środków społecznego przekazu¹².

W przeciwieństwie do jawności wewnętrznej jawność zewnętrzna nie jest jednak nieograniczona. Zgodnie z art. 355 Kodeksu postępowania karnego¹³ rozprawa odbywa się jawnie, ograniczenia jawności zaś określać może jedynie ustawa. Ograniczenia te przewidziane zostały w art. 359 k.p.k. oraz art. 360 k.p.k. Pierwszy ze wskazanych przepisów dotyczy rozpraw, które są niejawne *ex lege*. Niejawna jest rozprawa, która dotyczy wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środka zabezpieczającego oraz spraw o pomówienie lub znieważenie. W art. 360 k.p.k. przewidziano możliwość wyłączenia jawności rozprawy przez sąd. Jak stanowi § 1 tego przepisu, sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części, jeżeli jawność mogłaby wywołać zakłócenie spokoju publicznego, obrażać dobre obyczaje, ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, naruszyć ważny interes prywatny. Ponadto wyłączenie jawności rozprawy może mieć miejsce, jeżeli choćby jeden z oskarżonych nie ukończył 18 lat, lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat. Możliwe jest to także na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie¹⁴. W tym miejscu należy już jednak zwrócić uwagę na pewną zmianę, która wprowadzona została 5.08.2016 r. odnośnie do art. 360 § 1 k.p.k. Obecnie przepis ten stanowi, że „sąd może wyłączyć jawność rozprawy”, jeżeli zachodzą pewne okoliczności. Wynika zatem z tego, że organ prowadzący postępowanie sądowe posiada pełną dyspozycyjność w tym zakresie. Wyłączenie jawności rozprawy ma zatem charakter fakultatywny. Inaczej natomiast było przed wejściem w życie nowelizacji. W sytuacji, kiedy jawność mogłaby wywołać zakłócenie spokoju publicznego, obrażać dobre obyczaje, ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, lub naruszyć ważny interes prywatny, sąd miał obowiązek wyłączyć jawność. Przed zmianą art. 360 § 1 k.p.k. tryb wyłączenia jawności stosowany był zatem obligatoryjnie. Można zatem stwierdzić jednoznacznie, że ustawodawca, przyznając sądowi uprawnienie, a nie obowiązek wyłączania jawności, poczynił pewien krok w kierunku poszerzenia zasady jawności rozprawy. Wyłączenie jawności rozprawy ma ten skutek, że wówczas uczestniczyć w rozprawie mogą jedynie osoby biorące udział w postępowaniu oraz tzw. mężowie zaufania¹⁵. Udział mediów w takiej rozprawie jest zatem niemożliwy.

Udział czynnika społecznego w postępowaniu karnym jest szczególnie istotny ze względu na doniosłość i znaczenie tej gałęzi prawa dla funkcjonowania społeczeństwa. Jego udział w procesie karnym jest jednym z filarów demokracji oraz państwa

12 R. Koper, *Zasada jawności...*, s. 130.

13 Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.).

14 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie...*, s. 326.

15 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie...*, s. 326.

prawa, gdyż stanowi bez wątplenia formę udziału obywateli w zarządzaniu państwem, a także formę współdecydowania o istotnych sprawach innych obywateli¹⁶. Nie można pominąć również roli kontrolnej wymiaru sprawiedliwości. Wydaje się, że najlepszym wyrazem sprawowania tej kontroli jest udział przedstawicieli mediów w rozprawie, gdyż mają oni bardzo szeroki zasięg i dzięki temu publikowane przez nich treści mogą zostać udostępnione w całym kraju. Ponadto korzystają oni z kamer oraz mikrofonów, a co się z tym wiąże – wszelkiego rodzaju ewentualne nadużycia zostają na stałe zarejestrowane i mogą zostać użyte na późniejszym etapie jako materiał dowodowy.

III. NEGATYWNE ASPEKTY UDZIAŁU MEDIÓW W ROZPRAWIE

Jak wynika z wyżej przedstawionych rozważań, przedstawiciele środków masowego przekazu wykonują bardzo ważne zadania w procesie karnym, pełniąc rolę strażnika interesu społecznego. Nonsensem byłoby jednak z góry zakładać, że udział mediów w procesie karnym owocuje samymi korzyściami. Bezkrytyczne podejście do tego zagadnienia mogłoby prowadzić do rozumowania *ad absurdum*, jakoby udział mediów powinien być niczym nieograniczony i wręcz obligatoryjny. W tym miejscu należy zatem wskazać, że uczestniczenie przez przedstawicieli mediów w rozprawie karnej wiązać się również może z szeregiem negatywnych skutków. W pełni zgodzić należy się ze stanowiskiem zaprezentowanym w nauce, że częstokroć działalność prowadzona przez prasę i telewizję stoi w oczywistej sprzeczności z naczelną zasadą procesową, jaką jest domniemanie niewinności. Zasada domniemanie niewinności ma bowiem wiele aspektów – w jej kontekście za niedopuszczalne uznać należy na przykład stygmatyzowanie oskarżonego w społeczeństwie oraz traktowanie go w osobistym odnoszeniu się do niego jako kogoś, komu nie przysługuje prawo do człowieczeństwa. Z całą pewnością uznać można, że zjawiskiem nagminnym jest, iż media często starają się przedstawić oskarżonego w jak najgorszym świetle, zapominając zupełnie o zasadzie domniemanie niewinności¹⁷. Prezentowanie jedynie pewnych wycinków z toczącej się rozprawy – przedstawienie wyłącznie zeznań świadka zeznającego na niekorzyść oskarżonego z pominięciem innych dowodów – jest najlepszym tego przykładem. Mimo że zgodnie z art. 13 ust. 1 Prawa prasowego¹⁸ nie wolno wypowiadać w prasie opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w pierwszej instancji, to niektóre sposoby przedstawiania rzeczywistości wydają się być obejściem tego przepisu.

16 A. Czyżewska-Skalska, *Udział czynnika społecznego w postępowaniu karnym jako gwarancja procesowa dla stron i innych uczestników procesu*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017/1, s. 1.

17 S. Waltoś, *Konstytucyjna zasada domniemanie niewinności a środki masowego przekazu*, „Nauka” 2009/1, s. 8.

18 Ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (Dz.U. z 2018 r. poz. 1914).

Należy również mieć na uwadze, że medialne sprawozdania z przebiegu procesu mogą w bardzo szerokim zakresie wpływać na ograniczenie prawa oskarżonego do obrony oraz pogarszać jego sytuację procesową¹⁹. W judykaturze²⁰ zwraca się uwagę, iż w sytuacji, gdy oskarżony złoży oświadczenie, że odmawia wyjaśnień, jeżeli rozprawa będzie rejestrowana, to w zasadzie powinno to skutkować odmową udzielenia zezwolenia na jej utrwalanie. Ponadto świadomość świadków, że zeznają na oczach całego kraju, może bardzo negatywnie wpływać na jakość złożonych przez nich zeznań. Mogą oni bowiem czuć presję społeczną i mówić to, czego oczekuje od nich społeczeństwo. Uczestnictwo dziennikarzy w procesie karnym z pewnością działa krępująco na wszystkich uczestników postępowania, w związku z czym wykonywane przez nich zadania procesowe obarczone mogą być błędami.

Podsumowując tę część publikacji, należy zauważyć, że prawo do udziału mediów w rozprawie karnej ma swe źródło już w Konstytucji²¹. Zgodnie z art. 14 najważniejszego aktu prawnego Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu. Ponadto zgodnie z art. 45 Konstytucji każdy ma prawo do jawnego rozpoznania sprawy, wyłączenie jawności zaś może mieć miejsce tylko w szczególnych przypadkach. Przepisy te znajdują także swoje odzwierciedlenie w przepisach Kodeksu postępowania karnego. Rola przedstawicieli środków masowego przekazu jako przedstawicieli społeczeństwa ma na rozprawie nieocenioną wartość, jednakże nie można zapominać o tym, że często ich uczestnictwo wywołać może także liczne negatywne skutki.

IV. UDZIAŁ MEDIÓW W ROZPRAWIE PRZED 5.08.2016 R.

Przedstawiając ewolucję udziału mediów w rozprawie w procesie karnym, należy porównać ze sobą dwa stany prawne – okres od 1.09.1998 r. do 4.08.2016 r. oraz okres od 5.08.2016 r. do dnia dzisiejszego²². W tej części artykułu autor przedstawi analizę art. 357 k.p.k., który obowiązywał w pierwszym ze wskazanych wyżej okresów. Dokonanie analizy tego przepisu jest niezbędne przy przedstawieniu ewolucji i kierunku zmian legislacyjnych odnoszących się do udziału mediów w rozprawie karnej. Po zaprezentowaniu charakterystyki przepisu w jego ówczesnym brzmieniu w kolejnej części publikacji autor dokona analizy obecnego brzmienia przepisu oraz porówna ze sobą oba stany prawne.

19 J. Izydorczyk, *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym (art. 357 KPK)*, „Przegląd Sądowy” 2004/2.

20 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 8.04.2015 r. (II AKa 79/15), Legalis nr 1370638.

21 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. nr 78 poz. 483 ze zm.).

22 1.09.1998 r. jest to dzień wejścia w życie obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania karnego, 4.08.2016 r. to ostatni dzień obowiązywania art. 357 k.p.k. w brzmieniu przed nowelizacją, 5.08.2016 r. to dzień, w którym weszła nowelizacja zmieniająca art. 357 k.p.k.

Przed nowelizacją ustawy karnoprosesowej, która weszła w życie 5.08.2016 r., przepis art. 357 k.p.k. zbudowany był z dwóch jednostek redakcyjnych:

§ 1. Sąd może zezwolić przedstawicielom radia, telewizji, filmu i prasy na dokonywanie za pomocą aparatury utrważeń obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy, gdy uzasadniony interes społeczny za tym przemawia, dokonywanie tych czynności nie będzie utrudniać prowadzenia rozprawy, a ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwia.

§ 2. Sąd może określić warunki, od których uzależnia wydanie zezwolenia przewidzianego w § 1.

Z tak określonego przepisu wynika, że branie udziału przez media w rozprawie uzależnione było od wyrażenia na to zgody przez sąd. W pierwszej kolejności należy wskazać na zakres podmiotowy przepisu. Zezwolenie mogło być bowiem udzielone ściśle określonym podmiotom, a mianowicie przedstawicielom radia, telewizji, filmu oraz prasy. Ustawa karnoprosesowa w sposób bardzo precyzyjny określała zatem katalog osób, którym przysługiwało uprawnienie z art. 357 k.p.k. Jeżeli sąd miał wątpliwości, czy dana osoba, która podawała się za dziennikarza lub filmowca, faktycznie wykonuje ten zawód, miał możliwość zażądać okazania dokumentu, który potwierdza tę okoliczność²³. Wyraźnie w nauce podkreślano fakt, że zezwolenie może być udzielone jedynie wskazanym w przepisie osobom uprawnionym. Dane dziennikarza w celu zachowania jego anonimowości nie muszą być odnotowywane w protokole rozprawy²⁴.

Kolejną kwestią, którą należy omówić, jest tryb udzielania zezwolenia na uczestnictwo mediów w rozprawie karnej. Należy bardzo wyraźnie podkreślić, że pod rządami art. 357 k.p.k. we wcześniejszym brzmieniu sąd miał uprawnienie do wyrażania zgody na udział w rozprawie. Był to zatem tryb fakultatywny. Ponadto udzielenie zgody było możliwe tylko w wypadku ziszczenia się kumulatywnie ściśle określonych przesłanek, a mianowicie wtedy, gdy:

1. uzasadniony interes społeczny za tym przemawiał,
2. dokonywanie czynności przed media nie mogło utrudniać prowadzenia rozprawy,
3. ważny interes uczestnika postępowania temu się nie sprzeciwiał.

Istnienie uzasadnionego interesu społecznego jest z całą pewnością kryterium bardzo ocennym. Ze względu na jego ogólność budziło bardzo duże zastrzeżenia w doktrynie. Sąd bowiem każdorazowo mógł swobodnie oceniać to, czy w danej konkretnej sprawie zachodził uzasadniony interes społeczny ku temu, by wyrazić zgodę na rejestrowanie przebiegu rozprawy przed media²⁵. Ponadto decyzja sądu wyrażająca zgodę na dokonanie czynności nagrywania rozprawy musiała być zawsze

23 P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 139.

24 E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2013, s. 405.

25 P. Kosmaty, *Sprawozdawczość sądowa w świetle prawa prasowego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017/1, s. 81.

poprzedzona rozważaniem, czy dokonywanie tych czynności nie będzie utrudniać rozprawy. Słusznie jednak dostrzega się, że w każdym przypadku udział mediów w jakimś stopniu utrudnia prowadzenia sprawy. Obecność kamer oraz przemieszczanie się po sali dziennikarzy bez wątplenia zawsze jest okolicznością, która może powodować pewne utrudnienia organizacyjne²⁶. Z tego względu również i tę przesłankę należy określić jako kryterium, które w całej rozpiętości jest kryterium ocennym. Sąd bowiem w każdej dowolnej sytuacji mógł uznać, że uczestnictwo przedstawicieli mediów będzie utrudniało prowadzenie sprawy, przez co należy odmówić udzielenia im zgody. Co prawda przedstawiciele doktryny procesu karnego zaznaczali, że powinno chodzić tutaj o wszelkiego rodzaju zakłócenia występujące ponad przeciętną miarę²⁷. Można jednak przypuszczać, że sąd także i wówczas mógłby w sposób dowolny określać, jakie zakłócenia są akceptowalne i wynikają z normalnego wykonywania swojej pracy przez dziennikarzy, a jakie są już ponadprzeciętne. Ostatnią przesłanką, która musiała być zrealizowana, by przedstawiciel mediów uzyskał zgodę na udział w rozprawie karnej, było to, że nie mógł sprzeciwiać się temu ważny interes uczestnika procesu. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na to, że ustawodawca posłużył się terminem „uczestnik procesu”, a zatem nie chodzi tutaj wyłącznie o stronę procesową. Uczestnikiem procesu jest bowiem każdy podmiot, który pełni w postępowaniu karnym przypisaną mu przez prawo funkcję. Do grupy uczestników procesu zalicza się w literaturze takie podmioty jak organy procesowe, strony procesowe, przedstawiciele stron procesowych czy też świadka, biegłego, specjalistę²⁸. Interes bardzo szerokiego grona podmiotów mógł się zatem sprzeciwiać udziałowi mediów w rozprawie karnej. Z literalnego brzmienia przepisu wysnuć można nawet wniosek, że interes sądu jako organu procesowego – i tym samym uczestnika procesu – mógł stać w sprzeczności z wyrażeniem zgody przewidzianej w art. 357 k.p.k.

Ostatnią kwestią, którą należy poruszyć w tej części opracowania, jest to, jakie czynności mogą być podejmowane przez przedstawicieli mediów. Ustawa karnoprosesowa określa, że zgoda wyrażana jest na utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy za pomocą aparatury. Omawiana regulacja dotyczy wszelkich technik utrwalania obrazu i dźwięku za pomocą stosownej aparatury, jednak nie obejmuje rejestracji dokonywanej za pomocą innych technik, np. sporządzania odręcznych notatek, gdyż pozostaje to już poza ingerencją sądu. Co istotne, przedstawiciele środków masowego przekazu muszą bezwzględnie przestrzegać wymagań Prawa prasowego, w szczególności art. 13 ust. 2 zawierającego zakaz publikowania danych i wizerunku świadka oraz pokrzywdzonego bez ich zgody²⁹. Należy także wskazać, że zgodnie

26 P. Kosmaty, *Sprawozdawczość sądowa...*, s. 83–84.

27 P. Kosmaty, *Sprawozdawczość sądowa...*, s. 84.

28 C. Kulesza, P. Starzyński, *Postępowanie...*, s. 70.

29 W. Grzeszczyk (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. W. Grzeszczyk, Warszawa 2012, komentarz do art. 357.

z art. 357 § 2 k.p.k. sąd mógł określić warunki, od których uzależnił wydanie mediom zgody na rejestrowanie obrazu oraz dźwięku z rozprawy³⁰.

V. UDZIAŁ MEDIÓW W ROZPRAWIE OD 5.08.2016 R.

Jak już wielokrotnie wskazano w niniejszym artykule, w dniu 5.08.2016 r. weszła w życie nowelizacja, która w znacznej mierze przekształciła art. 357 k.p.k. i tym samym zmieniła reguły udziału mediów w rozprawie w procesie karnym. Analiza obecnie obowiązującego stanu prawnego i porównanie go z poprzednim brzmieniem przepisu pozwolą ustalić, w jakim kierunku zmiernają zmiany legislacyjne związane z jawnością rozprawy.

Obecnie przepis art. 357 k.p.k. został znacznie rozbudowany:

§ 1. Sąd zezwala przedstawicielom środków masowego przekazu na dokonywanie za pomocą aparatury utrwałeni obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy.

§ 2. Sąd może określić warunki udziału przedstawicieli środków masowego przekazu w rozprawie.

§ 3. Jeżeli ze względów techniczno-organizacyjnych obecność przedstawicieli środków masowego przekazu utrudnia przebieg rozprawy, sąd ogranicza liczbę przedstawicieli środków masowego przekazu na sali rozprawy i wskazuje uprawnionych do dokonywania za pomocą aparatury utrwałeni obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy według kolejności zgłoszeń lub na podstawie losowania.

§ 4. Sąd zarządza opuszczenie sali rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu, którzy zakłócają przebieg rozprawy.

§ 5. W wyjątkowych wypadkach, gdy należy się obawiać, że obecność przedstawicieli środków masowego przekazu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka, przewodniczący może zarządzić opuszczenie sali rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu na czas przesłuchania danej osoby.

Podobnie jak przed nowelizacją, tak i obecnie udział mediów w rozprawie uzależniony jest od udzielenia na to zgody przez sąd. Jednak już teraz należy wskazać bardzo istotną różnicę, a chodzi tu mianowicie o tryb wyrażania zgody. W poprzednim stanie prawnym wyrażanie zgody miało charakter fakultatywny, gdyż sąd mógł wyrazić tę zgodę, a nie był do tego obowiązany. Ponadto – co bardzo ważne – udzielenie zezwolenia mogło nastąpić wyłącznie w razie kumulatywnego ziszczenia się trzech wyżej omówionych przesłanek. Obecnie tryb udzielenia zezwolenia uległ diametralnym zmianom. Jak wynika z art. 357 § 1 k.p.k., sąd zawsze ma bezwzględny

³⁰ Chodzi tutaj jednak wyłącznie o warunki techniczne, organizacyjne. Sąd może na przykład nakazać, aby kamery ustawione były w jakimś konkretnym miejscu na sali rozpraw, lub poprosić dziennikarzy, by w jakimś danym momencie zachowali wyjątkową ciszę. Przepis § 2 w niezmienionym kształcie pozostał w Kodeksie postępowania karnego.

obowiązek udzielenia zgody mediom na udział w rozprawie. Ustawodawca posłużył się tutaj bowiem określeniem „sąd zezwala”, a nie „sąd może zezwolić” – świadczy to zatem o obligatoryjnym trybie stosowania przepisu. Ponadto ustawa karnoprocesowa nie przewiduje absolutnie żadnych szczególnych warunków, od których zaistnienia możliwe jest wyrażenie zgody. W przeciwieństwie do poprzedniego stanu prawnego na sądzie nie spoczywa już obowiązek analizowania, czy za udziałem mediów przemawia uzasadniony interes społeczny tudzież nie sprzeciwia się temu ważny interes uczestnika procesu. Zgoda udzielana jest bezpośrednio po zgłoszeniu się dziennikarzy. Brak jest bowiem jakichkolwiek przesłanek, które muszą się ziścić, by przedstawiciele mediów mogli rejestrować przebieg rozprawy. Obecnie w każdej sprawie karnej, w której jawność rozprawy nie została wyłączona, możliwe jest rejestrowanie jej przebiegu za pomocą aparatury. Nie zostały przewidziane okoliczności, które mogłyby stanowić podstawę odmowy przez sąd zezwolenia na utrwalanie jej przebiegu³¹. *Ratio legis* takiego rozwiązania upatrywać należy w konieczności zwiększenia jawności i transparentności rozprawy. Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy, „przepis art. 357 § 1 k.p.k. w dotychczasowym brzmieniu uzależniał bowiem udzielenie przez sąd zezwolenia na utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy od wystąpienia niedookreślonych treściowo przesłanek, które powodują, że decyzja w tym przedmiocie – przy jej niezaskarżalności – niejednokrotnie podejmowana jest w sposób arbitralny. W realiach społeczeństwa informacyjnego utrwalanie i transmisja przebiegu rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu stanowi element jawności rozprawy; służy informowaniu społeczeństwa o przebiegu procesu, realizując funkcje jawności rozprawy: kontroli rzetelności i prawidłowości procesu, przestrzeganiu gwarancji procesowych jego uczestników oraz kształtowaniu postaw legalistycznych i świadomości prawnej społeczeństwa. *Ex definitione* przemawia więc za tym uzasadniony interes społeczny”³².

Powyżej wskazana konkluzja, która zamyka się w stwierdzeniu, że skutek zmiany zwrotu „sąd może zezwolić” na „sąd zezwala” wprowadzono obligatoryjny tryb dopuszczenia przedstawicieli mediów do rozprawy, spotkać się może z krytyką. Można bowiem poczynić zarzut, że takie rozumienie przepisu opiera się wyłącznie na jego wykładni językowej, zatem jest ono niepełne. Nie będzie to jednak trafna argumentacja. Z całą pewnością bowiem ustawodawca, wprowadzając wskazaną zmianę, dążył do tego, by dokonać zmian w zakresie trybu udzielania zgody na nagrywanie przebiegu rozprawy. W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na zasady techniki prawodawczej. Zgodnie z przyjętymi regułami, fakultatywność określana jest

31 S. Brzozowski, *Zezwolenie na utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2017/3, s. 91.

32 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 451, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, s. 9.

poprzez wskazanie, że dany podmiot „może” czegoś dokonać. W przypadku obligatoryjnego trybu nie stosuje się określenia „może”, lecz bezpośrednio wskazuje się, że podmiot po prostu dokonuje jakiejś określonej czynności³³. Taki sposób wykładni art. 357 § 1 k.p.k. nie budzi także wątpliwości wśród przedstawicieli nauki procesu karnego. Liczni przedstawiciele doktryny jednoznacznie wskazują, że od 5.08.2016 r. sąd nie ma już możliwości rozstrzygnięcia w przedmiocie zezwolenia na udział mediów w rozprawie, lecz musi zezwolić na rejestrowanie przebiegu rozprawy w sytuacji, gdy przedstawiciele środków masowego przekazu zgłoszą taki zamiar³⁴. Dokładnie te same wnioski odnaleźć można w orzecznictwie. W świetle uchwały Sądu Najwyższego³⁵, od dnia wprowadzenia omawianej zmiany sąd obowiązkowo zezwala przedstawicielom środków masowego przekazu na dokonywanie za pomocą aparatury utrwań obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy. Nie zatrzymując się jednak wyłącznie na wykładni językowej przepisu – gdyż ta może być uznana za niewystarczającą do wysunięcia właściwych wniosków – autor pragnie również odnieść się do wykładni teleologicznej przepisu, która odnosi się do celu, jaki przyświecał ustawodawcy, kiedy wprowadzał daną zmianę. W przypadku art. 357 § 1 k.p.k. wykładnia teleologiczna oparta może być na wspomnianym już wcześniej uzasadnieniu projektu ustawy. Jak wskazał projektodawca, wprowadzana zmiana ma na celu rozszerzenie jawności rozpraw i „jedynie w razie zakłócenia porządku rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu sąd będzie uprawniony do zarządzenia opuszczenia przez niektórych z nich sali”³⁶. Z powyższego wynika zatem jednoznacznie, że zmiana art. 357 § 1 k.p.k. wprowadziła obligatoryjny tryb zezwalania przedstawicielom środków masowego przekazu na rejestrację przebiegu rozprawy za pomocą stosownej aparatury.

Kolejną bardzo istotną kwestią, na którą powinno się zwrócić uwagę, jest katalog podmiotów, do których ma zastosowanie dyspozycja normy prawnej skonstruowanej na bazie art. 357 § 1 k.p.k. W poprzednim stanie prawnym katalog ten był ściśle określony, gdyż prawodawca wskazał podmioty, które mogły korzystać z uprawnienia rejestrowania obrazu i dźwięku na rozprawie. Byli to przedstawiciele radia, telewizji, filmu oraz prasy. Obecnie ustawa posługuje się terminem „przedstawiciele środków masowego przekazu”. W opinii autora tejże publikacji zmiana ta nie ma wyłącznie charakteru stylistycznego, kosmetycznego. Pojęcie przedstawicieli środków masowego przekazu jest bowiem pojęciem szerszym niż wspomniani wcześniej przedstawiciele

33 Tak chociażby § 68 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

34 Wśród przedstawicieli nauki stojących na takim stanowisku można wymienić m.in.: C. Kulesza, *Komentarz do art. 357 k.p.k.* (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2023, s. 818 czy D. Świecki, *Komentarz do art. 357 k.p.k.* (w:) red. B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. t. I, Warszawa 2018, s. 1373.

35 Uchwała SN z 22.04.2021 r. (I DI 18/21), LEX nr 3181902.

36 Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 451, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VIII kadencji, s. 9.

radia, telewizji, filmu oraz prasy. Należy bowiem tutaj odnieść się do terminu „środków masowego przekazu” – pojęcie to definiowane jest jako: „mass media, środki masowego przekazu: prasa, radio, telewizja, internet”³⁷. Słowniki języka polskiego zgodnie przyznają, że pod pojęciem środków masowego przekazu może mieścić się również pojęcie Internetu. W tym miejscu należy również przytoczyć jedno z orzeczeń³⁸, w którym sąd poruszył kwestię tego, czy Internet można uznać za środek masowego przekazu. Choć judykat ten nie ma wiele wspólnego z procesem karnym, gdyż odnosi się do kwestii związanych z prawem podatkowym i zwolnieniem z podatku dochodowego, to jednak znaczenie ma przedstawiony przez sąd tok rozumowania, który można odnosić do każdej gałęzi prawa. Sąd w wyroku stwierdził, że „obecnie nie sposób kwestionować znaczenia internetu jako środka porozumiewania się i zdobywania różnego rodzaju informacji. Zdaniem sądu dostępność, którą można już uznać za powszechną, a także zakres wykorzystania, bez wątplenia pozwalają zaliczyć internet do środków masowego przekazu. W istocie o tym, że internet stał się środkiem masowego przekazu zadecydowali użytkownicy przez codzienną praktykę”. Można zatem postawić tezę, że w gruncie rzeczy z uprawnienia z art. 357 k.p.k. korzystać może w zasadzie każdy użytkownik Internetu, a w szczególności osoba, która publikuje różnego rodzaju treści na swoich stronach internetowych czy profilach w mediach społecznościowych³⁹. Postawić można zatem śmiałą tezę, że zmiana w zakresie kręgu podmiotów otworzyła dostęp do rejestrowania przebiegu rozprawy niemal nieograniczonej liczbie osób – każdemu przedstawicielowi środka masowego przekazu, jakim jest Internet.

Rejestracja audiowizualna rozprawy nie jest jednak uprawnieniem nieograniczonym. W § 2, 3 oraz 4 przepisu art. 357 k.p.k. ustawodawca przewidział pewne ograniczenia. W sytuacji, gdyby obecność przedstawicieli środków masowego przekazu utrudniała przebieg rozprawy, w szczególności ze względów organizacyjnych oraz technicznych, sąd ma uprawnienie ograniczenia liczby przedstawicieli środków masowego przekazu na sali rozpraw i wskazania uprawnionych do dokonywania za pomocą aparatury utrwań obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy według kolejności zgłoszeń lub na podstawie losowania. Ponadto w razie rażącego naruszenia porządku na rozprawie sąd zarządza opuszczenie sali rozpraw przez przedstawicieli środków masowego przekazu. Ustawodawca przewidział także, że w sytuacji, gdyby obecność mediów mogła działać krępująco na zeznania świadków, przewodniczący może zarządzić opuszczenie sali rozpraw przez przedstawicieli środków masowego przekazu na czas przesłuchania danej osoby⁴⁰.

37 <https://sjp.pwn.pl/sjp/mass-media;2567152.html> (dostęp: 19.02.2023 r.).

38 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z 12.07.2012 r. (I SA/Łd 646/12), LEX nr 1266471.

39 Chodzić tu może np. o tzw. youtuberów – osoby zajmujące się tworzeniem lub umieszczaniem treści audiowizualnych w serwisie internetowym YouTube.

40 K. Kwarciana, *Jawność postępowania karnego z perspektywy bezpieczeństwa prawnego w świetle nowelizacji art. 357 k.p.k. z 10.06.2016 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017/2, s. 70–71.

Szerszego omówienia wymaga z pewnością przepis art. 357 § 5 k.p.k., który budzi najwięcej wątpliwości. Przede wszystkim przepis stanowi znaczne zawężenie w stosunku do regulacji, która obowiązywała do 2016 r. Mianowicie przed nowelizacją przesłanką niedopuszczenia mediów do udziału w rozprawie było to, że sprzeciwiał się temu ważny interes uczestnika postępowania. Mimo że autor krytycznie podchodzi do unormowania sprzed nowelizacji, nie można tracić z pola widzenia tego, że udział mediów działa krępująco na uczestników postępowania. Jak już autor wspominał we wcześniejszej części pracy, pojęcie uczestnika postępowania należy rozumieć szeroko. Przez to pojęcie rozumieć należy bowiem wszystkie strony procesowe, świadków, biegłych i inne osoby mające jakieś zadania procesowe. Obecnie przepis art. 357 § 5 k.p.k. zezwala na nakazanie opuszczenia sali rozpraw mediom w sytuacji, gdy ich obecność mogłaby oddziaływać krępująco na świadka. Wobec tego co do pozostałych osób, które biorą udział w sprawie, a jednocześnie mogą się czuć skrępowane obecnością dziennikarzy, przepis art. 357 § 5 k.p.k. nie ma zastosowania. Trudno o odnalezienie racjonalności tego rozwiązania. Bardzo krytycznie należy podejść do faktu, że w przypadku na przykład oskarżonego nie przewidziano podobnego mechanizmu. Oskarżony również może czuć się skrępowany obecnością mediów podczas składania wyjaśnień. Ustawodawca, wprowadzając przepis art. 357 § 5 k.p.k., jakby zapomniał o treści art. 5 § 1 k.p.k., tj. zasadzie domniemania niewinności⁴¹. W doktrynie spotkać się można również z opinią, że przepis art. 357 § 5 k.p.k. stanowi wyraz naruszenia praw pokrzywdzonego. Przepis chroni bowiem świadka w sytuacji, gdy obecność przedstawicieli środków masowego przekazu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka. Jeżeli pokrzywdzony zeznaje w charakterze świadka, to również przepis ten będzie miał zastosowanie. Prawodawca – zdaje się – jednak nie wziął pod uwagę sytuacji, kiedy świadek miałby złożyć zeznania, które dotyczą pokrzywdzonego, a jednocześnie są na tyle krępujące, że pokrzywdzony nie chciałby ich publicznego ujawnienia i nagrywania przez dziennikarzy. W takiej sytuacji art. 357 § 5 k.p.k. nie będzie miał już zastosowania⁴². Wydaje się jednak, że wszystkie powyższe obawy nie są jednak całkowicie zasadne. Nie można bowiem zapominać o treści art. 360 § 1 pkt 1 ppkt d) k.p.k., zgodnie z którym sąd może wyłączyć jawność rozprawy, jeżeli jawność mogłaby naruszyć ważny interes prywatny. Wydaje się zatem, że w przypadku, gdy oskarżony miałby złożyć wyjaśnienia, jednak czułby się skrępowany obecnością dziennikarzy, czy też świadek miałby złożyć krępujące dla pokrzywdzonego zeznanie, sąd powinien wyłączyć w części jawność takiej rozprawy i na czas przesłuchania wyprosić z sali dziennikarzy i inne dodatkowe osoby w niej uczestniczące.

41 S. Brzozowski, *Rejestracja rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, „Palestra” 2018/3, s. 58.

42 A. Siostrzonek-Sergiel, *Udział przedstawicieli mediów w jawnej rozprawie a prawo do prywatności pokrzywdzonego*, „Palestra” 2017/11, s. 59.

VI. PODSUMOWANIE I WNIOSKI KOŃCOWE

Jawność rozprawy w polskim procesie karnym znajduje swoje źródło już w Konstytucji. W nauce wyróżnia się jawność wewnętrzną oraz jawność zewnętrzną, przy czym ta druga dotyczy udostępnienia przebiegu procesu podmiotom zewnętrznym – publiczności czy mediom. Udział czynnika społecznego w sprawowaniu i kontrolowaniu wymiaru sprawiedliwości jest immanentnie związany z rzetelnym procesem karnym, który z kolei stanowi część składową pojęcia demokratycznego państwa prawa. Rejestrowanie i rozpowszechnianie przebiegu rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu uznać można za najlepszą formę sprawowania tej kontroli, gdyż prasa, telewizja czy Internet pozwalają na sprawowanie nadzoru przez każdego obywatela. Jawność zewnętrzna nie jest *per se* nieograniczona. Ze względu na szczególne okoliczności ustawodawca przewidział możliwość wyłączenia jawności (czy to *ex lege*, czy mocą decyzji sądu). Należy jednak zauważyć, że możliwości wyłączenia jawności sprawy zostały wskutek nowelizacji, która weszła w życie 5.08.2016 r., znacznie zmodyfikowane. Wyłączanie jawności przez sąd stało się bowiem od tego dnia uprawnieniem sądu – prawodawca odstąpił bowiem od obligatoryjnego stosowania przepisu. Podstawowym celem, jaki postawiony został niniejszemu opracowaniu, było zbadanie tego, jak kształtuje się w obecnym stanie prawnym możliwość uczestniczenia przez media w rozprawie karnej oraz jak przebiegała ewolucja unormowań odnoszących się do tego problemu.

Zasadniczy problem badawczy, który postawiony został w niniejszej publikacji, zawierał się w pytaniu, jak kształtuje się ewolucja uprawnień przedstawicieli mediów do udziału w rozprawie w procesie karnym oraz w jakim kierunku zmierzają dokonywane w tym zakresie zmiany. Do tak skonstruowanego problemu badawczego postawiono hipotezę, że zmiany legislacyjne w zakresie uprawnień mediów do udziału w rozprawie zmierzają w kierunku coraz to szerszej jawności rozprawy, dzięki czemu przedstawiciele środków masowego przekazu dysponują wystarczającymi możliwościami, aby wypełniać stawiane przed nimi zadanie wykonywania funkcji informacyjnej. Hipotezę tę należało zweryfikować za pomocą stosownych metod badawczych – główną rolę odegrała tutaj metoda historycznoprawna, autor podjął się bowiem próby porównania ze sobą stanu prawnego sprzed 5.08.2016 r. z obecnym stanem prawnym. Z przeprowadzonej analizy wypływa wiele konkluzji. Przede wszystkim należy wskazać, że radykalnie zmienił się tryb wyrażania przez sąd zgody na rejestrację przebiegu rozprawy. Przed nowelizacją zgoda ta uzależniona była od arbitralnej decyzji organu, a nadto kumulatywnie ziścić musiały się pewne przesłanki. Obecnie zaś organ zawsze obligatoryjnie wyrazić musi zgodę na udział przedstawicieli mediów, gdy wniosek taki wpłynie do sądu. Zezwolenie to wydawane jest w oderwaniu od spełnienia się jakichkolwiek warunków. Z tego powodu należy uznać, że poczyniono olbrzymi krok

w kierunku zwiększenia transparentności rozprawy karnej, uniemożliwiając sądom wydawanie bezpodstawnych decyzji odmawiających dziennikarzom brania udziału w sprawie. W opinii autora takie rozwiązanie zasługuje na aprobatę. Należy także wskazać, że w art. 357 § 3, 4 i 5 k.p.k. przewidziano możliwości ograniczania uczestnictwa przedstawicieli mass mediów w rozprawie. Ograniczenia te mają przeciwdziałać naruszaniu podstawowych zasad zachowania się przez żurnalistów na sali sądowej. Ograniczenia te wydają się być rozsądne i dość kompleksowo regulują tę materię⁴³.

Zmiany dokonane w art. 357 k.p.k. objęły również katalog podmiotów, które mogą wystąpić o wyrażenie zgody na rejestrację przebiegu rozprawy. We wcześniejszym stanie prawnym byli to przedstawiciele radia, telewizji, filmu i prasy, obecnie zaś przedstawiciele środków masowego przekazu. To drugie pojęcie wydaje się być znacznie szersze, gdyż w opinii autora publikacji dotyczy ono również osób, które prezentują różnego rodzaju treści w Internecie. Zmiana ta spowodowała zatem, że zgoda na rejestrację obrazu i dźwięku może zostać wyrażona właściwie każdej osobie, która potencjalnie prowadzi jakiś informacyjny kanał internetowy.

Analiza tych zagadnień pozwala stwierdzić, że postawiona przez autora artykułu hipoteza w znacznej mierze została potwierdzona. Można śmiało stwierdzić, że zmiany odnoszące się do udziału mediów w procesie karnym zmierzają ku większej jawności rozprawy. Wprowadzona nowelizacja stała się z pewnością dużym ułatwieniem dla dziennikarzy, którzy poprzez swoją pracę ułatwiają społeczeństwu sprawowanie kontroli nad wymiarem sprawiedliwości. Na zakończenie można przywołać jeszcze pewną tezę z orzeczenia Sądu Najwyższego⁴⁴ pochodzącego jeszcze z czasów dwudziestolecia międzywojennego, które jednak zachowało swą aktualność: „Prawo publikowania sprawozdań z rozpraw sądowych jest nie tylko konsekwencją, lecz wręcz atrybutem zasady jawności procesowej. Jest to aksjomat, który kwestionowany być nie może”. Niemniej jednak nie można zapominać, że wśród przedstawicieli środków masowego przekazu znaleźć można rzeszę osób, która nie pragnie pełnić funkcji kontrolnej wymiaru sprawiedliwości, lecz szuka „taniej sensacji”. Wchodzimy tutaj jednak już w materię etyki zawodowej dziennikarza, co przekracza zakres tematyczny niniejszego opracowania.

43 W opinii autora istnieją jednak pewne mankamenty wskazanych regulacji. Zgodnie z art. 357 § 5 k.p.k. w sytuacji, gdy obecność przedstawicieli środków masowego przekazu mogłaby oddziaływać krępująco na zeznania świadka, przewodniczący może zarządzić opuszczenie sali rozprawy przez przedstawicieli środków masowego przekazu. Zupełnie bezzasadne wydaje się jednak ograniczenie przepisu wyłącznie do osoby świadka. Obecność mediów może mieć negatywny wpływ także na innych uczestników procesu, jak chociażby biegłych. Również i złożenie wyjaśnień przez oskarżonego może być nie dość efektywne, gdy na sali obecni są dziennikarze. Wydaje się zatem, że przepis ten powinien dotyczyć wszelkich czynności procesowych, a nie tylko złożenia zeznań przez świadka.

44 Wyrok SN z 15.12.1931 r., OSP 1932/210.

mgr Marcin Sowała

Asystent w Katedrze Postępowania Karnego, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

Assistant at the Department of Criminal Procedure, Faculty of Law of the University of Białystok.

ABSTRACT

Keywords: *mass media, criminal proceedings, open court principle, journalist*

Presence of the media during hearings in criminal trials as an expression of civic oversight of the administration of justice in a criminal trial as an expression of

The aim of the article is to examine the evolution of regulations relating to media presence during hearings (Article 357 of the Code of Criminal Procedure). The media are considered to be the best means of the society's oversight of the administration of justice. In order to achieve this goal, a research problem was constructed, which was expressed by the question about the evolution of the rights of media representatives to be present during hearings and the direction in which changes in this area are going. The author hypothesizes that the legislative changes affecting the scope of rights of media representatives are aimed at increasing the transparency of the hearing. In order to verify this hypothesis, the author uses the historical-legal method. The publication consists of four parts. The first part discusses the open court principle and addresses the issue of the participation of community representatives in the administration of justice. The following one indicates the negative aspects of the presence of journalists during hearings. The next two parts provide an in-depth analysis of Article 357 of the Code of Criminal Procedure before and after the amendment. An analysis of these issues makes it possible to establish that the legislator is moving towards increasing the access of media representatives to record the course of a hearing and extending civic oversight of the judiciary.

Bibliografia załącznikowa

Brzozowski Sebastian, *Zezwolenie na utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, „Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej” 2017/3, s. 79–102

- Brzozowski Sebastian**, *Rejestracja rozprawy głównej przez przedstawicieli środków masowego przekazu (art. 357 k.p.k.)*, „Palestra” 2018/3, s. 53–60
- Czyżewska-Skalska Agnieszka**, *Udział czynnika społecznego w postępowaniu karnym jako gwarancja procesowa dla stron i innych uczestników procesu*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017/1, s. 1–8
- Grzeszczyk Wincenty (w:)** *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. W. Grzeszczyk, Warszawa 2012, komentarz do art. 357
- Hofmański Piotr, Zabłocki Stanisław**, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011
- Izidorczyk Jacek**, *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym (art. 357 KPK)*, „Przegląd Sądowy” 2004/2
- Koper Radosław**, *Jawność rozprawy głównej a ochrona prawa do prywatności w procesie karnym*, Warszawa 2010
- Koper Radosław**, *Jawność rozprawy głównej w procesie karnym w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego z 2016 roku*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018/2, s. 75–87
- Koper Radosław**, *Zasada jawności a jawność wewnętrzna w procesie karnym*, „Studia Prawnicze” 2019/2, s. 129–152
- Kosmaty Piotr**, *Sprawozdawczość sądowa w świetle prawa prasowego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017/1, s. 71–93
- Kwarciana Kamila**, *Jawność postępowania karnego z perspektywy bezpieczeństwa prawnego w świetle nowelizacji art. 357 k.p.k. z dnia 10.06.2016 roku*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017/2, s. 61–75
- Kulesza Cezary**, *Komentarz do art. 357 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego*. Komentarz, red. K. Dudka, Warszawa 2023
- Kulesza Cezary**, *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021/3, s. 206
- Kulesza Cezary, Niegierewicz Adrianna, Urbaniak-Mastalerz Izabela**, *Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2017/39, s. 18–45
- Kulesza Cezary, Starzyński Piotr**, *Postępowanie karne*, Warszawa 2020
- Nowicki Krzysztof**, *Jawność zewnętrzna postępowania sądowego (w:) Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012
- Samborski Edward**, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2013
- Siostrzonek-Sergiel Adrianna**, *Udział przedstawicieli mediów w jawnej rozprawie a prawo do prywatności pokrzywdzonego*, „Palestra” 2017/11, s. 56–64.
- Świecki Dariusz**, *Komentarz do art. 357 k.p.k. (w:) Kodeks postępowania karnego*. Komentarz, t. I, red. B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, Warszawa 2018

Waltoś Stanisław, *Konstytucyjna zasada domniemania niewinności a środki masowego przekazu*, „Nauka” 2009/1, s. 7–22

Wójcicka Barbara, *Jawność postępowania sądowego w polskim procesie karnym*, Łódź 1989